

Lärohandledning till

Pest och kolera

Av Emma Frey-Skött

Natur & Kultur

Kort om bokens innehåll

Boken *Pest och kolera – historiens värsta farsoter* är ett bra exempel på en beskrivande faktatext. Som läsare får man lära sig stort och smått om ett antal ökända farsoter som plågat mänskligheten under olika århundranden. Boken inleds med ett kapitel som rent allmänt tar upp och diskuterar vad farsoter är för något och hur de hanterats av människan genom tiderna. Sedan följer sex faktpäckade kapitel som i tur och ordning tar upp pest, spetälska, kolera, tuberkulos, smittkoppor och spanska sjukan. Bokens avslutande kapitel handlar om fyra medicinska hjältar som tagit upp kampen mot några sjukdomar och till sist får man tips om hur man ska skydda sig mot smitta.

Varför arbeta med boken?

Många elever har svårt att läsa och förstå texter och böcker som innehåller fakta. De har inte övat upp fungerande strategier för att ge sig i kast med den här typen av text. Därför passar *Pest eller kolera* utmärkt när du vill arbeta med läsförståelse av just faktaböcker.

Ämnet i boken är dessutom tacksamt att arbeta med. Det väcker nyfikenhet och frågor hos eleverna som säkert kan inspireras att göra:

- text – till – själv – kopplingar d v s. koppla det lästa till egna kunskaper och erfarenheter.
- text – till text-kopplingar d v s. koppla innehållet till andra böcker eller texter de läst.
- och text – till-världen-kopplingar d v s. koppla innehållet till händelser i världen.

Innehållet i boken är ämnesövergripande och faller inom såväl svenska som historia.

Eftersom språket i boken kräver läsvana, passar det bra att läsa och arbeta med boken under vårterminen åk 5 eller i åk 6.

Litteraturtips om att läsa och skriva faktatexter

Gear, Adrienne. Att läsa faktatexter – Undervisning i kritisk och reflekterande läsning. Natur & Kultur 2015

Gear, Adrienne. Att skriva faktatexter – Medveten och explicit skrivundervisning. Natur & Kultur 2016

Vad säger Lgr 11?

När det gäller läsförståelse står det bland annat i målen för svenska åk. 4–6 att eleverna ska läsa och förstå innehållet i:

”Beskrivande, förklarande, instruerande och argumenterande texter, till exempel faktatexter /.../ Texternas innehåll, uppbyggnad och typiska språkliga drag.

När det gäller det historiska perspektivet så står det i den inledande syftetexten till ämnet att:

Undervisningen i ämnet historia ska syfta till att eleverna utvecklar såväl kunskaper om historiska sammanhang, som sin historiska bildning och sitt historiemedvetande. Detta innebär en insikt om att det förflutna präglar vår syn på nutiden och därmed vår uppfattning om framtiden. Undervisningen ska ge eleverna förutsättningar att utveckla kunskaper om historiska förhållanden, historiska begrepp och metoder och om hur historia kan användas för olika syften. Den ska också bidra till att eleverna utvecklar historiska kunskaper om likheter och skillnader i människors levnadsvillkor och värderingar /.../

Undervisningen ska ge eleverna förutsättningar att tillägna sig en historisk referensram och en fördjupad förståelse för nutiden. /.../

Undervisningen ska stimulera elevernas nyfikenhet på historia och bidra till att de utvecklar kunskaper om hur vi kan veta något om det förflutna genom historiskt källmaterial och möten med platser och människors berättelser. /.../

Undervisningen ska vidare bidra till att eleverna utvecklar förståelse för att varje tids människor måste bedömas utifrån sin samtids villkor och värderingar.

Hur kan du arbeta med boken?

Här nedan följer ett förslag på upplägg som du kan använda rakt av eller anpassa till ditt eget arbetssätt och din elevgrupp.

Upplägget innehåller:

- två introduktionslektioner.
- förslag/modell på arbetssätt utifrån kapitlet "Pest" som du sedan kan återanvända till de andra kapitlen.
- avslutande lektion som knyter ihop säcken.

Saker att tänka på inför arbetet med boken

- Planera in läsningen av boken i schemat. Antingen kan du vika återkommande lektioner över en längre tid eller så kan du planera in en intensivläsningsperiod över en kortare tid (kanske i samband med ett område ni läser i historia?).
- Bestäm om du vill arbeta med boken i helklass, halvklass eller mindre grupper.
- Försök att få ihop en klassuppsättning av boken.

TIPS! Är din skola ansluten till ett Cirkulationsbibliotek eller motsvarande?
Då kan du önska att de köper in boken i klassuppsättning.

- Läs boken själv.
- Fundera på hur dina elever ska spara sitt arbete: Digitalt eller i skrivböcker.

Introduktionslektioner

Lektion 1

Tid: 60–80 minuter

Kommentar: Eleverna får träna sig på att leta ledtrådar om vad det är för typ av bok och vad den kan handla om, utifrån framsida, baksidestext och innehållsförteckning.

Så här kan du göra:

- Börja med att tillsammans titta på omslagsbilden. (Om eleverna har boken framför sig får de inte vända på boken eller bläddra i den).

Diskutera:

- Vad finns på bilden?
- Vem/vad är skelettet med lien?
- Vilka ledtrådar om innehållet får vi från bilden och bokens titel?
- Vad får ni för känsla när ni tittar på bilden?
- Vilken typ av text kommer ni möta i boken? Skönlitterär? Faktatext?

- Läs baksidestexten tillsammans.

Diskutera:

- Är texten lätt eller svår att förstå? Varför?/Varför inte?
- Vilka svåra ord hittar ni? Vad betyder de?
- Vad berättar baksidestexten om innehållet?
- Vilken typ av text kommer ni möta i boken? Skönlitterär? Faktatext?

- Sedan är det dags att öppna boken och titta på innehållsförteckningen.

Diskutera:

- Vilka fler ledtrådar får vi när vi tittar på innehållsförteckningen?
- Skriv följande ord på ett blädderblock och förklara att dessa ord är typiska för ämnet, dvs. de är ämnesspecifika ord.

Farsot Vaccin Antibiotika örter Riter Vidskepelse

- Låt eleverna sitta i par med en ordlista och ta reda på vad orden betyder.
- Samla ihop klassen och låt paren redovisa vad de kommit fram till. Skriv förklaringarna på blädderblockspapperet.

Lektion 2

Tid: 60–80 minuter

Kommentar: Eleverna får möjlighet att sätta in boken i ett sammanhang och på så sätt förstå varför de kan ha nytta av att läsa boken.

Så här kan du göra:

- Inled lektionen med att låta eleverna sitta i par. De ska diskutera följande frågor och skriva vad de kommer fram till:
 - Varför ska vi läsa och arbeta runt sjukdomar och epidemier?
 - Vad kan vi ha för nytta av att läsa boken?
 - Vad har vi för förväntningar på innehållet i boken?
- Låt paren redovisa sina svar och du samlar samtidigt stödord på tavlan runt det de säger. Lyssna in och återkoppla.
- Formulera sedan fram ett gemensamt ett syfte till varför ni ska läsa ”Pest eller kolera”, tillsammans med eleverna,
- Läs s. 5–6 högt för eleverna, som samtidigt följer med i sina böcker.
- Stanna upp med jämna mellanrum för att reda ut oklarheter. Här kan du modellera hur du tar dig an faktainnehållet genom ”tänka högt” inför eleverna, t.ex.
 - *Här ser jag att det är en poet från tiden som skrivit om digerdöden. Då måste hans text finnas bevarad fortfarande eftersom den används i den här boken. Det är alltså en skriftlig källa ...*
 - *Jag undrar vad digerdöden var för slags sjukdom ...*
 - *Ordet farsot är ett svårt ord. Vad betyder det? Jag frågar klassen om någon vet ...*
 - *När jag läser vidare så förstår jag att en farsot är det samma som en epidemi, och har med farliga sjukdomar och hur de sprider sig, att göra. Är då vinterkräksjukan som kommer varje år, en farsot? ...*
- Uppmuntra eleverna att hjälpa dig att ställa frågor till texten och tillsammans med dig försöka reda ut oklarheter eller dra paralleller till saker de vet, har hört om, sett på teve/film eller läst om.

Tips!

Här fungerar det alldeles utmärkt att arbeta med notislappar (du kan rita upp ”notislappar” på tavlan medan eleverna skriver på riktiga notislappar som de sätter in efterhand på sidorna eller skriver på de ”Notislappar” som finns i bilaga 2. Notislapparna kan få små rubriker som är återkommande t.ex.

Svåra ord/begrepp
Ämnesspecifika ord

Frågor jag får
Saker jag inte förstår

Särskilt intressant fakta
Något nytt jag har lärt mig

Diskutera tillsammans med eleverna vilka rubriker som passar för just ert arbete.

- Avsluta med att samla eleverna och låt dem berätta något av vad de skrivit på sina lappar. Diskutera och reflektera och gör en gemensam summering av det ni läst.

Modellupplägg utifrån kapitlet Pest

Tidsåtgång 3–6 lektioner

Kommentar: Modellupplägget löper över flera lektionspass. Du väljer själv hur mycket du tror du hinner under en lektion.

Så här kan du göra:

- Slå upp boken på sid. 7. Där finns en illustration som ska symbolisera innehållet i kapitlet (alla kapitel som handlar om farsoter inleds med en introduktionsillustration).
- Inled med att göra en EPA (en-par-alla-övning). Den går till så här:
 - 1 Låt eleverna först helt kort var och en för sig fundera på vilka ledtrådar de får av bilden och vilka och funderingar/frågor som bilden väcker.
 - 2 Sedan får de sitta i par och diskutera sina ledtrådar och funderingar.
 - 3 Till sist diskuterar hela klassen gemensamt vad som kommit fram.

Ledtrådar kan vara:

- Den medeltida staden i bakgrunden
- Döskallen i huvan
- De döda människorna på marken och gravarna

Frågor och funderingar som kan dyka upp:

- Varför har de två personerna på bilden näbbar?
- Vad är det för föremål som personerna håller i handen?
- Vilka är det som ligger på marken?
- Varför finns det en döskalle i en trasig kåpa med på bilden?

- Rita sedan upp en *Jag undrar – Jag tror – Jag vet-* tabell med tre kolumner. I den ena kolumnen står rubriken **Jag undrar**, i den andra kolumnen står det **Jag tror** och i den tredje kolumnen står det **Jag vet**.
- Berätta att du har ett antal frågor om pesten som du hoppas på att få svar på när du läser kapitlet. Fundera högt inför eleverna medan du skriver dina frågor i Jag undrar-kolumnen.

Exempel:

- Jag undrar om det fortfarande finns pest? (fundera högt)

Skriv frågan: Finns det pest i världen idag?

- Jag undrar om det finns ett botemedel mot pest? (fundera högt)

Skriv frågan: Finns det ett botemedel mot pest?

Därefter berättar du att du har ett antal hypoteser/antagande som du gissar kan vara svar på dina frågor. Skriv dessa i **Jag tror-kolumnen**. Betona att det du skriver i den här kolumnen inte behöver vara det rätta svaret.

Exempelvis:

- *Jag tror inte pest finns nuförtiden eftersom jag inte hört, läst eller sett några nyheter om pest i media.*
- *Jag tror att det finns botemedel mot pest. Annars skulle folk bli sjuka och då skulle vi få reda på det.*

Jag undrar Finns det pest i världen idag?	Jag tror Jag tror inte pest finns nuförtiden eftersom jag inte hört, läst eller sett några nyheter om pest i media.	Jag vet
--	---	----------------

- Peka sedan på **Jag vet-kolumnen** och säg att du väntar med att skriva något där tills du läst kapitlet och kanske fått svar på dina frågor.
- Låt eleverna sitta i par och fylla i egna *Jag undrar – Jag tror – Jag vet-tabeller*, bilaga 1.
- Låt varje par redovisa någon av sina "Jag-undrar" och "Jag-tror".
- Berätta att ni ska titta på tabellerna igen och se vilka av era hypoteser, som stämde, när ni läst kapitlet.
- Läs sedan sid. 8 högt för eleverna på samma sätt som ni läste sid. 5–6 (tänka högt, ställa frågor till texten, göra kopplingar till saker du/ni vet eller känner till osv.)
- Sedan är det dags för er att "bekanta" er med kapitlet på ett översiktligt plan. Bläddra igenom sidorna och leta efter återkommande element såsom underrubriker, bilder, faktarutor, olika typsnitt osv. Prata tillsammans om hur kapitlet verkar vara uppbyggt.

Kommentar: Detta är ett utmärkt sätt för eleverna att få en överblick över hur innehållet presenteras.

- Bestäm tillsammans hur många sidor ni ska läsa åt gången.

Kommentar: Det är ett bra sätt för eleverna att lära sig estimeras tidsåtgång kontra innehåll och antal sidor.

- Därefter läser ni och arbetar igenom sidorna ni ska hinna igenom.

Kommentar: Till en början kan du och eleverna arbeta med sidorna tillsammans men efter hand när eleverna blir allt säkrare på hur de ska ta sig an texten kan de jobba i par. Då kan du gå runt, lyssna in och stötta. Sedan kör du en återsamling där eleverna får berätta vad de kommit fram till, vilka nya frågor de fått, om det var saker de inte förstod osv.

- Själva djupläsningen kan gå till så här:
 - 1 Börja alltid med att läsa underrubriken och diskutera vad den kan ge för ledtrådar till innehållet.
 - 2 Läs stycke för stycke på samma aktiva sätt som ni gjorde när ni läste sid. 5-6 och använd gärna Bilaga 2 – *Notislappar*.
 - 3 Avsluta med gemensam summering, diskussion och reflektion.

Avslutande lektion

Tidsåtgång: 60–80 minuter

Kommentar: Den här lektionen kan du lägga efter varje kapitel och/eller även när ni läst hela boken.

Så här kan du göra:

- Inled lektionen med att visa din *Jag undrar – Jag tror – Jag vet-tabell*, bilaga 1.
- Läs upp fråga, hypotes och diskutera sedan tillsammans med eleverna om det du trodde faktiskt stämde. Skriv vad ni kommer fram till i **Jag vet – kolumnen**.

Jag undrar

Finns det pest i världen idag?

Jag tror

Jag tror inte pest finns nuförtiden eftersom jag inte hört, läst eller sett några nyheter om pest i media.

Jag vet

Pest finns fortfarande bl.a. i Asien, Afrika och Amerika. Men nu finns det stark medicin som botar.

Låt eleverna arbeta med sina egna tabeller. Gå runt, stötta och lyssna in.

- Har ni hunnit läsa om några farsoter så kan ni fylla i Venndiagram tillsammans, där ni jämför två eller tre farsoter med varandra (bilaga 3 och 4). I ringarna skriver ni ner specifika fakta om farsoterna. Och i fältet där ringarna möts skriver ni i vad som är lika mellan de farsoter ni jämför.
- Därefter får eleverna träna på att berätta muntligt runt era jämförelser. OBS! Här är det viktigt att du som lärare modellerar hur man kan göra en muntlig jämförelse.

Tips!

Sätt upp en lista med uttryck som eleverna kan använda

vid sina jämförelser exempelvis:

Till skillnad från ... så har ...

I likhet med ...

I motsats till ...

På samma sätt som ...

Båda har

Däremot har ...

- Avsluta med gemensam summering, diskussion och reflektion.

Bilaga 1

Jag undrar – Jag tror – Jag vet

Namn:

Klass:

Kapitel:

Jag undrar

Jag tror

Jag vet

Notislappar

Namn:

Klass:

Kapitel:

The image shows a 3x2 grid of six yellow sticky notes. Each note is blank except for a horizontal dotted line near the top edge, intended for a title or subject. The notes are slightly offset to the right and bottom, giving a 3D effect.

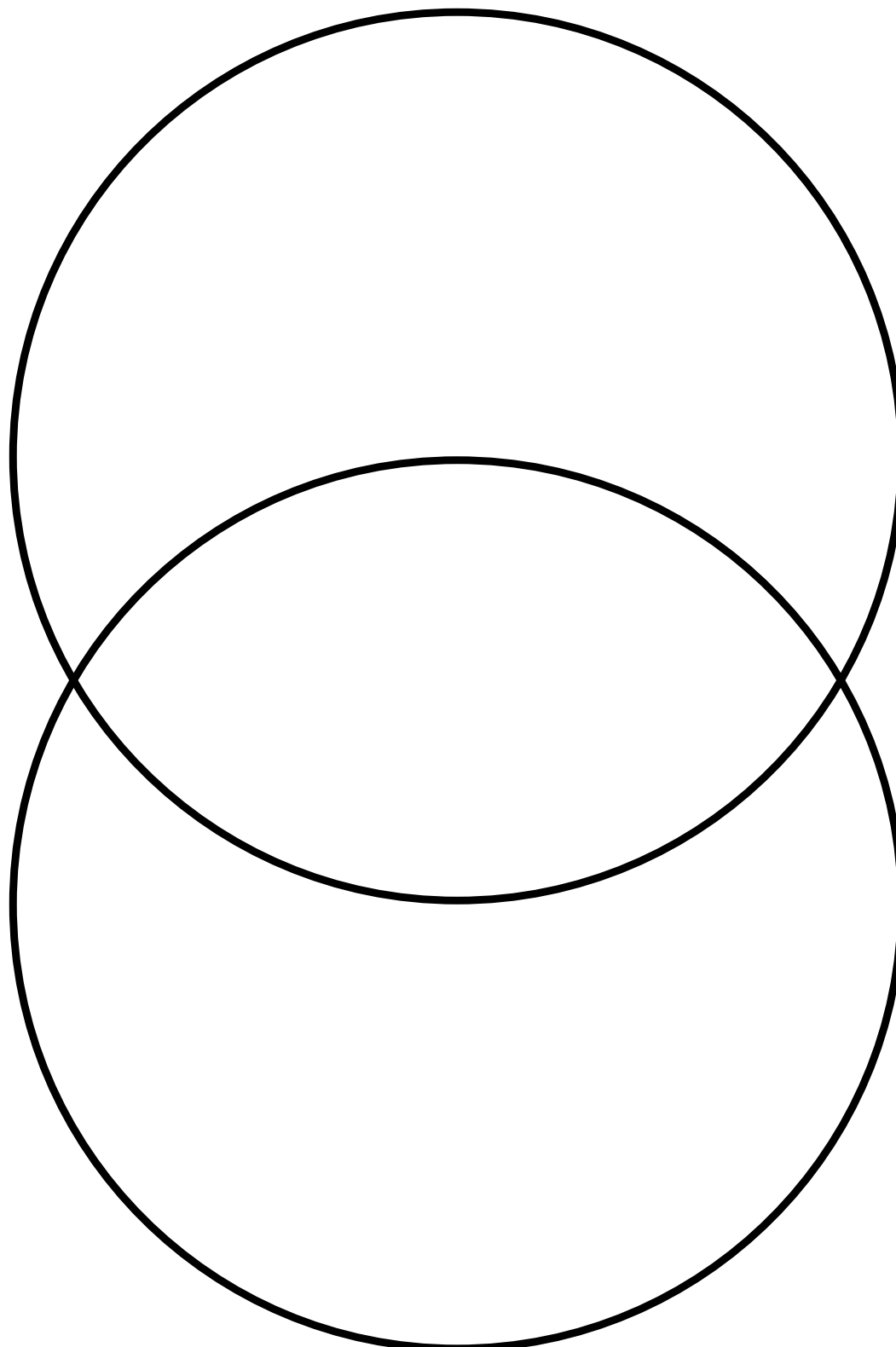
Bilaga 3

Venndiagram med två cirklar

Namn:

Klass:

Kapitel:

Venndiagram med tre cirklar

